

ROBERT M. HODAPP

Αναπτυξιακές θεωρίες και αναπηρία

Νοητική καθυστέρηση, αισθητηριακές διαταραχές
και κινητική αναπηρία

Επιστημονική επιμέλεια – Εισαγωγή
Αθηνά Ζώνιου-Σιδέρη, Ηλέκτρα Σπανδάγου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	xi
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	xix
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	1
1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ;	3
Η αναπτυξιακή θεώρηση	4
Η αξιοποίηση των αναπτυξιακών προσεγγίσεων	10
Η δομή του βιβλίου	14
2. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	15
Heinz Werner	16
Jean Piaget	20
Lev Vygotsky	25
Επισκόπηση	33
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ	
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	41
3. ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ: Ι. ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	
ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	43
Η αρχική αναπτυξιακή προσέγγιση	
της νοητικής καθυστέρησης	44
Νεότερες αναπτυξιακές προσεγγίσεις	57
Συμπεράσματα	78

1

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ;

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΜΕΛΗΘΟΥΝ από ποικίλες απόψεις. Ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να μελετήσει τα αίτια μιας συγκεκριμένης αναπηρίας ή τις σχολικές επιδόσεις τους, να εξετάσει το πώς η κοινωνία τα αντιμετωπίζει, τις σχέσεις τους με την οικογένειά τους και τις τοπικές κοινότητες. Επίσης, το πώς επιδρούν πάνω τους νομικά, οικογενειακά, πολιτικά και ιατρικά ζητήματα, καθώς και το πώς οι διάφορες κοινωνίες αντιλαμβάνονται την έννοια της αναπηρίας.

Το βιβλίο αυτό επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη θεώρηση των παιδιών με αναπηρίες: την αναπτυξιακή θεώρηση. Όπως θα δούμε, η θεώρηση αυτή μπορεί καλύτερα να χαρακτηριστεί ως συνδυασμός πολλών συσχετιζόμενων προσεγγίσεων, που απορρέουν από ορισμένες βασικές αρχές. Οι αναπτυξιακές προσεγγίσεις, με την ευρύτερη έννοια, εξετάζουν τα παιδιά με αναπηρίες μέσα από το πρίσμα της φυσιολογικής ανάπτυξης. Έτσι, οι προσεγγίσεις αυτές αξιοποιούν τις θεωρίες, τα ευρήματα και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη μελέτη των παιδιών με φυσιολογική ανάπτυξη, ώστε να μελετήσουν τα παιδιά με αναπηρίες.

Πριν στραφούμε σε αυτές τις προσεγγίσεις των παιδιών με αναπηρίες, πρέπει να θέσουμε το ερώτημα τι συνιστά μια «αναπτυξιακή» προσέγγιση. Όπως συμβαίνει με πολλούς όρους που χρησιμοποιούνται κατά κόρον, η αρχική του σημασία έχει αλλοιωθεί. Σήμερα, πολλοί δείχνουν να ενδιαφέ-

ρονται για την «ανάπτυξη» και πολλοί υιοθετούν μια αναπτυξιακή προσέγγιση. Πρέπει όμως να ορίσουμε προσεκτικά και με σαφήνεια τι αποτελεί και τι δεν αποτελεί αναπτυξιακή προσέγγιση.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Ο ορισμός της αναπτυξιακής θεώρησης είναι προβληματικός γιατί αυτή αποτελείται από δύο συστατικά στοιχεία τα οποία συνενώθηκαν πρόσφατα. Το πρώτο και πιο γνωστό στοιχείο περιλαμβάνει τις λεγόμενες κλασικές αναπτυξιακές προσεγγίσεις, που επικεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στα ίδια τα παιδιά. Το δεύτερο και πιο πρόσφατο συστατικό αναφέρεται σε ένα «πλαίσιο ανάπτυξης», όπου το κυριότερο στοιχείο είναι το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσονται τα παιδιά. Στον τομέα αυτό οι ερευνητές έχουν μελετήσει πώς το παιδί αλληλεπιδρά με τους άλλους και πώς ευρύτερα κοινωνικά συστήματα –η γειτονιά, το σχολείο, η πόλη ή ο πολιτισμός– επηρεάζουν την ανάπτυξη του. Ας εξετάσουμε το καθένα με τη σειρά του.

Κλασικές αναπτυξιακές προσεγγίσεις

Με κύριο εκπρόσωπο τον Jean Piaget, οι υποστηρικτές της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης αντιλαμβάνονται το παιδί ως ένα ενεργό, ζωντανό σύστημα. Σύμφωνα με το φιλόσοφο της επιστήμης Steven Pepper (1942), μια τέτοια άποψη εντάσσεται στην «οργανική-λειτουργική» θεώρηση του κόσμου που, όπως θα δούμε, είναι μία από τις πολλές θεωρήσεις της ανάπτυξης των παιδιών. Οι υποστηρικτές της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης τη θεμελιώνουν σε έξι βασικές αρχές.

Η πρώτη αρχή είναι ότι το παιδί αποτελεί έναν *εγγενώς ενεργό και δρώντα οργανισμό*. Στην αιώνια διαμάχη μεταξύ εκείνων που πιστεύουν πως είναι «κυβερνήτες του πλοίου τους και κύριοι της μοίρας τους» και εκείνων που θεωρούν τους εαυτούς τους «έρμαιο των κυμάτων», ο εκπρόσωπος της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης είναι ο κατεξοχήν κυβερνήτης του πλοίου. Όποιο βιβλίο του Piaget κι αν κοιτάξετε (π.χ. Piaget,

1954) θα βρείτε περιγραφές παιδιών να δρουν. Για τον Piaget το παιδί είναι ένας μικρός επιστήμονας, ένας ακούραστος ηθοποιός, πειραματιστής, δοκιμαστής, δημιουργός, κατασκευαστής – και σκοπός του πάντα είναι η κατανόηση του κόσμου.

Η δεύτερη αρχή επικεντρώνεται στην *ολότητα του οργανισμού*. Ο Piaget κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διάφοροι τομείς της συμπεριφοράς του παιδιού αναπτύσσονται συντονισμένα: συνεπώς, ένα παιδί που βρίσκεται στο αισθησιοκινητικό στάδιο όσον αφορά μια συμπεριφορά θεωρείται ότι βρίσκεται στο ίδιο στάδιο και όσον αφορά κάθε άλλη συμπεριφορά. Οι σημερινοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι, αν και αμφισβητούν αυτό τον τόσο μεγάλο βαθμό οριζόντιας οργάνωσης, εξακολουθούν να ενδιαφέρονται για το πώς τα πράγματα συνδυάζονται μεταξύ τους, δηλαδή για τους συσχετισμούς ανάμεσα στους ρυθμούς ανάπτυξης διαφορετικών τομέων της συμπεριφοράς.

Η τρίτη αρχή είναι ότι *η συμπεριφορά παρέχει ενδείξεις για το τι σκέπτεται το παιδί*, ότι είναι ένα παράθυρο στο νου. Ο στόχος είναι πάντα να κατανοήσουμε τη σκέψη του παιδιού, καθώς και τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες το παιδί προσπαθεί να κατανοήσει τον κόσμο του. Η συμπεριφορά παίζει πρωτεύοντα ρόλο ως δείκτης του τι γνωρίζει το παιδί σε κάθε δεδομένη στιγμή, αλλά κυρίως αντανακλά τις υποκείμενες ικανότητές του.

Η τέταρτη αρχή αφορά *τον κατευθυνόμενο χαρακτήρα της ανάπτυξης*. Όλοι οι εκπρόσωποι της αναπτυξιακής θεώρησης επισημαίνουν τη συστηματική και συνεχή πορεία της ανάπτυξης των παιδιών – την τάση της να κατευθύνεται προς τελικούς στόχους ανάπτυξης. Πολλοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι σήμερα καταγράφουν ιδιαίζουσες αναπτυξιακές πορείες – που διαφέρουν από παιδί σε παιδί (βλ. Wells, 1986) ή από παιδιά ενός πολιτισμού σε παιδιά ενός άλλου (βλ. J. G. Miller, 1984) – αλλά οι περισσότερες αναπτυξιακές θεωρίες εξακολουθούν να υποστηρίζουν πως η ανάπτυξη ακολουθεί μια συγκεκριμένη πορεία που καταλήγει σε κάποιο ανώτατο σημείο ανάπτυξης ή προσαρμογής.

Η πέμπτη αρχή είναι ότι αυτά τα σημεία ανάπτυξης προϋποθέτουν *ποιοτικές μεταβολές* – μεταβολές που καθιστούν την καινούργια εμπειρία του

παιδιού διαφορετική από κάθε προηγούμενη. Οι μεταβολές αυτές μπορούν να θεωρηθούν συγγενείς με αυτό που ο Kuhn (1970) έχει αποκαλέσει επιστημονικές επαναστάσεις.¹ Ο κόσμος δεν είναι πια ο ίδιος από τη στιγμή που κάποιος φτάνει σε ένα συγκεκριμένο στάδιο ανάπτυξης. Ας αναλογιστούμε τον ενθουσιασμό της Helen Keller όταν κατόρθωσε να μιλήσει (σε νοηματική απτική γλώσσα) «με φτερωτές λέξεις που δεν χρειάζονται ερμηνεία» (Keller, 1954). Η Keller (όπως και κάθε άνθρωπος που αποκτά την ικανότητα να εκφράζεται μέσω της γλώσσας) ήταν δύσκολο να αντιληφθεί τι μορφή είχαν οι σκέψεις της πριν μάθει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα.

Η έκτη αρχή είναι ο ρόλος του *περιβάλλοντος*, η οποία στην κλασική αναπτυξιακή προσέγγιση έχει μικρότερη σημασία από τις άλλες πέντε αρχές. Ο Piaget, για παράδειγμα, θεωρούσε πάντα τον εαυτό του οπαδό της αλληλεπίδρασης, αλλά οι αλληλεπιδράσεις που κατέγραφε ήταν κατά κανόνα ανάμεσα σε ένα ενεργό, δρων παιδί και ένα σχετικά παθητικό περιβάλλον (συχνά ένα αντικείμενο). Παρά το γεγονός ότι ο Piaget αναφέρεται στο περιβάλλον ως «τροφή» για τα αναπτυξιακά σχήματα του παιδιού, ο ρόλος του είναι δευτερεύων.

Ο Πίνακας 1.1 αναδεικνύει αυτές τις έξι αρχές αντιπαραβάλλοντας τις απόψεις των κλασικών αναπτυξιακών ψυχολόγων με αυτές των συμπεριφοριστών. Ενώ ο αναπτυξιακός ψυχολόγος βλέπει το παιδί ως ενεργό, δρώντα οργανισμό, ο συμπεριφοριστής βλέπει το παιδί ως παθητικό ορ-

---

1. Όπως υποστηρίζει ο Thomas Kuhn (1922-1996) στο βιβλίο του *The Structure of Scientific Revolutions (Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων*, μτφρ. Γ. Γεωργακόπουλος, Σύγχρονα Θέματα, Αθήνα 1997), οι επιστημονικές επαναστάσεις είναι «βίαιες» ρήξεις που ανατρέπουν τις παραδοχές της επιστημονικής γνώσης, επιβάλλοντας μια νέα κοσμοαντίληψη βασισμένη σε νέες επιστημονικές παραδοχές. Με αυτό τον τρόπο, ένα επιστημονικό «παράδειγμα» αντικαθίσταται από ένα άλλο. Άρα, σύμφωνα με τον Kuhn, η επιστήμη δεν ακολουθεί μια γραμμική πορεία συσσώρευσης γνώσεων. [Σ.τ.Ε.]

γανισμό που αντιδρά στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Ενώ τον αναπτυξιακό ψυχολόγο τον συναρπάζει ο τρόπος που διαφορετικές δεξιότητες συνδυάζονται μεταξύ τους, το συμπεριφοριστή τον ενδιαφέρει να εκπαιδεύσει το άτομο να επιδίεται σε συγκεκριμένες συμπεριφορές. Σε αντίθεση με το ενδιαφέρον του αναπτυξιακού ψυχολόγου για τις γνωστικές διαδικασίες των παιδιών, το ενδιαφέρον του συμπεριφοριστή περιστρέφεται αυστηρά και μόνο γύρω από τη συμπεριφορά. Τέλος, ο συμπεριφοριστής κατά κανόνα κάνει λόγο για ποσοτικές και όχι ποιοτικές μεταβολές.

Πίνακας 1.1 Σύγκριση κλασικών αναπτυξιακών και συμπεριφοριστικών μοντέλων.

Κλασικά αναπτυξιακά	Συμπεριφοριστικά
Η ανάπτυξη είναι ενεργή διαδικασία δημιουργίας	Η ανάπτυξη είναι παθητική διαδικασία αντιδρασης σε ερεθίσματα
Ο οργανισμός αποτελεί μια ολότητα	Ο οργανισμός αποτελείται από συμπληρωματικά μέρη
Η συμπεριφορά αντανakλά σχήματα	Η συμπεριφορά είναι καθοριστική
Η ανάπτυξη έχει κατεύθυνση	Η ανάπτυξη δεν έχει κατεύθυνση
Έμφαση στις ποιοτικές μεταβολές	Έμφαση στις ποσοτικές μεταβολές
Το περιβάλλον δεν είναι σημαντικό	Το περιβάλλον είναι σημαντικό

Η χαρακτηριστικότερη διαφορά μεταξύ συμπεριφοριστών και αναπτυξιακών ψυχολόγων αφορά το ρόλο του περιβάλλοντος. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι υποστηρικτές της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο περιβάλλον. Αναγνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο αυτό μπορεί να υποβοηθήσει την ανάπτυξη ενός παιδιού, αλλά κατά κανόνα αντιμετωπίζουν το περιβάλλον όπως οι περισσότεροι από εμάς αντιμετωπίζουμε το οξυγόνο: Όλοι ξέρουμε ότι χρειαζόμαστε οξυγόνο για την επιβίωσή μας, αλλά οι περισσότεροι δεν δίνουμε σημασία στο πόσο σημαντικό ρόλο παίζει στη ζωή μας. Οι συμπεριφοριστές αντίθετα γοητεύονται από το περιβάλλον και πιστεύουν πως είναι εξαιρετικά ισχυρός

παράγοντας που κάθε στιγμή ενισχύει ή αποδυναμώνει τη συμπεριφορά. Επιδίδουν λοιπόν να καταλάβουν ποιες ανταμοιβές ή τιμωρίες, που παρέχονται με ορισμένους τρόπους σε ορισμένες στιγμές, προκαλούν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό μια συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Οι διαφορές αυτές ανάμεσα στους κλασικούς αναπτυξιακούς ψυχολόγους και τους συμπεριφοριστές είναι τόσο θεμελιώδεις που οι περισσότεροι τις θεωρούν αγεφύρωτες (Reese και Overton, 1970). Όμως ακόμα και αρκετοί από όσους ενδιαφέρονται για τις αναπτυξιακές προσεγγίσεις έχουν επίσης απογοητευτεί από μία πλευρά της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης – αυτήν που αφορά το περιβάλλον.

Περιβαλλοντικές ή οικολογικές αναπτυξιακές προσεγγίσεις

Πολλοί σύγχρονοι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι είναι αρνητικοί τόσο απέναντι στην κλασική αναπτυξιακή όσο και απέναντι στη συμπεριφοριστική αντίληψη του περιβάλλοντος. Στην ουσία, οι περιβαλλοντικοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι το περιβάλλον δεν είναι απλώς τροφή (όπως ορίζεται από τους υποστηρικτές της κλασικής αναπτυξιακής προσέγγισης) αλλά ούτε και απλώς πηγή ανταμοιβών και τιμωριών (όπως θεωρούν οι συμπεριφοριστές).

Τι εννοούμε όμως με τον όρο περιβάλλον; Συγκεκριμένος ορισμός δεν υπάρχει (Kessen, 1968), μπορούμε όμως να περιγράψουμε ορισμένα χαρακτηριστικά του. Ένα από αυτά αναφέρεται στον κόσμο των αντικειμένων σε αντιδιαστολή με τον κόσμο των ανθρώπων. Παρόλο που ο Piaget και άλλοι επικεντρώθηκαν στον κόσμο των αντικειμένων –και τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών με τον κόσμο αυτό καθώς αναπτύσσουν ποικίλες δεξιότητες–, πρόσφατα πολλοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι άρχισαν να ενδιαφέρονται για τον κόσμο των ανθρώπων που περιβάλλει τα παιδιά. Επιπλέον, οι δύο αυτοί κόσμοι είναι αλληλένδετοι. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς περιστοιχίζονται από διαφορετικά αντικείμενα και ζουν σε διαφορετικό υλικό περιβάλλον (Super και Harkness, 1986). Τα παιχνίδια, τα εικονογραφημένα βιβλία, οι υπολογιστές, ακόμα και

η ατομική κούνια ή το κρεβάτι σε χωριστό υπνοδωμάτιο χαρακτηρίζουν περισσότερο τα σπίτια της δυτικής μεσαίας τάξης παρά τα σπίτια πολλών άλλων κοινωνιών ανά τον κόσμο. Συνεπώς, ο κόσμος των αντικειμένων επηρεάζεται από τον κόσμο των ανθρώπων και οι δύο αυτοί κόσμοι διαφέρουν αισθητά από κοινωνία σε κοινωνία.

Ποιες όψεις του κόσμου των ανθρώπων είναι σημαντικότερες για την ανάπτυξη; Στις βιομηχανικές κοινωνίες το προσωπικό περιβάλλον αποτελείται από αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στις μητέρες και τα παιδιά τους, με τα μέλη της στενής και ευρύτερης οικογένειάς τους, τους συνομηλικούς τους, ανάμεσα στα παιδιά και στους ανθρώπους που συναντούν στα σχολεία, στις εκκλησίες, στους συλλόγους, στις αθλητικές ομάδες, στις γειτονιές, στις πόλεις και στις χώρες τους. Βαδίζοντας στα βήματα του Bronfenbrenner (1979), συνειδητοποιούμε όλο και περισσότερο ότι υπάρχουν πολλά αλληλένδετα προσωπικά περιβάλλοντα στα οποία συμμετέχουν τα παιδιά καθώς αναπτύσσονται.

Επιπλέον, τα περιβάλλοντα αυτά μεταβάλλονται όσο αναπτύσσεται το παιδί. Είναι προφανές ότι το περιβάλλον του νεογέννητου διαφέρει από εκείνο ενός επτάχρονου παιδιού, που με τη σειρά του διαφέρει από το περιβάλλον ενός δεκαπεντάχρονου. Τα πρόσωπα με τα οποία αλληλεπιδρά το παιδί, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται αυτή η αλληλεπίδραση, διαφέρουν σε καθεμία από αυτές τις περιπτώσεις. Αυτό έχει οδηγήσει ορισμένους σύγχρονους αναπτυξιακούς ψυχολόγους στη μελέτη της ανάπτυξης μέσα στο πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα. Οι ερευνητές αυτοί υποστηρίζουν ότι θα κατανοήσουμε την ανάπτυξη μόνο αν εξετάσουμε τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα παιδιά και το περιβάλλον τους.

Μέσω του ενδιαφέροντός τους για τα προσωπικά περιβάλλοντα, οι περιβαλλοντικοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι έχουν επίσης πάψει να συμεριζονται τη μονομερή ενασχόληση των αναπτυξιακών ψυχολόγων αποκλειστικά με τα παιδιά και τις γνωστικές διαδικασίες ανάπτυξής τους. Ενώ ο Piaget και άλλοι κλασικοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι εξετάζουν τα ίδια τα παιδιά, οι περιβαλλοντικοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι μελετούν και τις μη-

τέρες, τους πατέρες, τα αδέρφια, τους συνομηλίκους, τους δασκάλους, τα σχολεία και τις οικογένειες. Η Bryant (1985) έκανε μια βόλτα μαζί με παιδιά 7 και 10 ετών στη γειτονιά τους για να τα ρωτήσει σε ποιον στρέφονται για συναισθηματική ασφάλεια όταν έχουν προβλήματα, ή από ποιους ανθρώπους στη γειτονιά τους θα ζητούσαν πληροφορίες, χρήματα, ή ένα μέρος για να παίξουν. Τέτοιοι προβληματισμοί θα φαίνονταν εκτός αντικειμένου στους αναπτυξιακούς ψυχολόγους πριν από είκοσι ή τριάντα χρόνια.

Κατά μία έννοια λοιπόν οι αναπτυξιακές προσεγγίσεις συνδέουν την οργανική-λειτουργική και την περιβαλλοντική θεώρηση. Ορισμένοι πιστεύουν ότι αυτή η σύνδεση είναι προβληματική (Bronfenbrenner, Kessel, Kessen και White, 1986· Labouvie-Vief και Chandler, 1978). Σε ό,τι μας αφορά, θα επισημάνουμε απλώς ότι η αναπτυξιακή θεώρηση συνδυάζει τις δύο οπτικές που θα θεωρήσουμε ότι συνυπάρχουν εν γένει αρμονικά. Αφενός, η θεώρηση αυτή δανείζεται πολλά από στοχαστές της οργανικής-λειτουργικής αναπτυξιακής παράδοσης όπως ο Piaget, που εστίασε το ενδιαφέρον του στις διαδικασίες ανάπτυξης του παιδιού. Αφετέρου, χρησιμοποιεί την ευρύτερη έννοια των οικολογιών της ανάπτυξης, όπως τη χρησιμοποιούν οι περιβαλλοντικοί αναπτυξιακοί ψυχολόγοι, με τις σύνθετες αλληλένδετες σχέσεις ανθρώπων και θεσμών (π.χ. οικογένεια και σχολείο) που επηρεάζουν τα παιδιά, καθώς τόσο τα ίδια όσο και τα περιβάλλοντά τους αλλάζουν με το πέρασμα του χρόνου. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι ένα ενεργό, αναπτυσσόμενο παιδί μέσα σε ένα ενεργό, αναπτυσσόμενο περιβάλλον.

Το βιβλίο *Αναπτυξιακές θεωρίες και αναπηρία* παρουσιάζει την πρώτη «πολυ-αναπηρική» αναπτυξιακή προσέγγιση των παιδιών με νοητική καθυστέρηση, κώφωση, τύφλωση και κινητικές αναπηρίες.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου περιγράφει την οργανική-λειτουργική και την περιβαλλοντική πλευρά των σημερινών αναπτυξιακών προσεγγίσεων και αναφέρεται στις καταβολές αυτών των προσεγγίσεων στο έργο των Werner, Piaget και Vygotsky. Στη συνέχεια, το δεύτερο μέρος εξετάζει τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές της ανάπτυξης και περιγράφει έρευνες που μελετούν την ανάπτυξη του παιδιού, την αλληλεπίδραση μητέρας-παιδιού και τις έρευνες οικογένειας σε καθένα από τις τέσσερις αναπηρίες. Το τρίτο μέρος παρουσιάζει θεωρητικά και πρακτικά συμπεράσματα. Επισημαίνονται οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές στην ανάπτυξη των παιδιών με διαφορετικές αναπηρίες, με στόχο να βελτιωθούν τόσο η έρευνα όσο και οι παρεμβάσεις.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα σημαντικό χρηστικό εγχειρίδιο, το οποίο, εκτός από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, ενδιαφέρει και ένα ευρύ φάσμα ερευνητών και επαγγελματιών που ασχολούνται με την ανάπτυξη των παιδιών με αναπηρίες.

Ο **Robert M. Hodapp** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Ειδικής Αγωγής στη Μεταπτυχιακή Σχολή Σπουδών της Εκπαίδευσης και Επικοινωνίας του UCLA. Σπούδασε αναπτυξιακή ψυχολογία και εργάστηκε στο Κέντρο Έρευνας του Παιδιού του Yale από το 1982 ως το 1992. Είναι ένας από τους σημαντικότερους υποστηρικτές των αναπτυξιακών προσεγγίσεων της νοητικής καθυστέρησης και άλλων αναπηριών και έχει πλούσιο συγγραφικό έργο.

ISBN 978-960-375-858-7

ΒΟΗΘ ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΜΕ 3858

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΣΙΑΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ